

**РОЗВИТОК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО КОМПОНЕНТА
ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ
(НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ
ПОНЯТЬ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)**

Соціокультурний компонент змісту навчання іноземним мовам — це система знань, умінь та навичок, що сприяють розвитку соціокультурної компетенції, формуванню світогляду, моралі та поведінки, підготовці до життя в багато-культурному суспільстві. У більшості європейських країн цей компонент визнано істотною частиною змісту навчання будь-якій іноземній мові. Прослідкуємо в історичному аспекті розуміння та роль цього компонента у процесі навчання іноземним мовам. Історія розвитку соціокультурного компонента змісту навчання іноземним мовам у європейському загальноосвітньому просторі умовно поділена на 6 періодів, кожен з яких характеризується одним чи кількома підходами до його формування:

1. *Початок — середина XIX ст.* Завдання полягало в ознайомленні з культурою народу-носія даної мови за допомогою кращих зразків літератури, мистецтва, філософії. За основу текстів узято християнську культурну спадщину. Це й становило зміст навчання, яке відбувалося на принципах опанування класичними мовами за допомогою граматики-перекладного методу.

2. *Кінець XIX — до 1914 р.* Цей період ознаменований зростанням міжнародних контактів у сферах науки й торгівлі, потребою використовувати іноземні мови у міжнародному спілкуванні. Суспільне замовлення спричинило зміну основної мети та методів навчання іноземним мовам (прямий метод замінено на непрямий). У основі нового підходу лежало вивчення реалій. Відтоді соціокультурний компонент змісту вважається важливою та невід'ємною частиною навчання будь-якої іноземної мови.

3. *Кінець I-ої Світової війни — до 1945 р.* Для цього періоду характерно використання різноманітних підходів до формування соціокультурного компоненту змісту навчання: використовувалися змішані методи, вчені мали різновекторні погляди на залежність змісту навчання від ідеологічної доктрини країни (від аполітичності до націонал-шовінізму).

4. *З 1945 р. — поч. 60-их рр. XX ст.* Цей період характеризувався упередженим ставленням до явищ дійсності залежно від того,

входить країна, мову якої вивчали як іноземну, до дружнього чи ворожого табору, є партнером чи суперником. Ці фактори визначали добір та інтерпретацію інформації, від якої залежав добір лексики як рідної мови, так і іноземної.

5. *60-ті pp. — 80-ті pp. XX ст.* Для цього періоду характерна монокультурність, яка означала — вивчення комплексу соціокультурних особливостей тільки того народу, мова якого вивчається; відсутність порівняння із соціокультурними особливостями рідного народу; стереотипне сприйняття дійсності; упереджене ставлення до інформації. Зміст навчання цілком залежав від ідеології держави.

6. *Кінець 80-их pp. — дотепер.* У навчанні іноземним мовам використовують як монокультурний, так і якісно новий міжкультурний підхід (його різновиди: *кроскультурний, багатокультурний, транскультурний*), для якого характерне неупереджене ставлення до інформації, нейтральність тону навчання, культурний релятивізм, толерантне ставлення до проявів «іноземного», культурологічна та ситуативна автентичність текстів, наявність порівняння двох і більше культур, спрямованість на збагачення особистості, заперечення відмови від національної ідентичності, увага до етнічної неоднорідності як народу, мова якого вивчається, так і до народу, до якого належить студент.

Навчання іноземним мовам на сучасному етапі розглядається як створення умов для усвідомлення відмінностей між рідною та іншомовною культурою, виховання толерантного ставлення до представників інших народів, зниження рівня етноцентризму, формування навичок іншомовної міжкультурної комунікації та готовність до діалогу культур. Отже, соціальним замовленням сьогодення є навчання іноземній мові як засобу міжкультурного спілкування (проблема взаєморозуміння між народами лишається нерозв'язаною) та засобу подолання непорозумінь, що виникають під час зіткнення двох культур, зумовлених відмінностями історичного, політичного й культурного розвитку.

Формування соціокультурної компетенції у студентів передбачає створення лінгвокраїнознавчих та країнознавчих знань або системи уявлень про основні національні традиції, звичаї та реалії країни за допомогою лінгвокраїнознавчих, історичних коментарів, фонові лексики та формул етикету, а також системи навичок та вмій узгоджувати свою поведінку згідно з цими завданнями. Одиницями, що конденсують складний комплекс культури та психології німецького народу, спосіб його образного мислення, є фразеологізми. Прикладами формування соціокультурної

компетенції у студентів в процесі вивчення німецької мови можуть бути фразеологічні одиниці на позначення економічних понять (далі ФОЕК). Так, наприклад, ФОЕК *jds Weizen blüht* — чийсь бізнес процвітає, *jmd hat Weizen feil* — бути достатньо заможним, *jmd weiss, wo der Weizen am besten blüht* — знати, де можна заробити великі гроші своїм смисловим компонентом мають семантику слова *Weizen* — «пшениця». Вирощувати пшеницю на бідних Заельзаських ґрунтах було надзвичайно важкою справою, тому вирощений врожай пшениці вважався великим успіхом, а селянин — вдалим господарем. Якщо господар міг ще й продати якусь частину врожаю, то його вважали багатим. Якщо людина вміла вдало вибрати місце для вирощування пшениці і вирости хороший врожай, її вважали діловою та успішною. Фразеологізми *keinen Pappenstiel wert sein* — не коштувати ламаного гроша, *nicht einen Pappenstiel für etw. geben* — не дати ні копійки, не дати ламаного гроша за що-небудь; *etw. für einen Pappenstiel kaufen (verkaufen)* — купити (продати) що-небудь за безцінь. Своє походження ці звороти тісно пов'язують з семантикою іменника *Pappenstiel*, який є скороченою формою слова *Pappenblumenstiel* — «стебло квітки кульбаби». Оскільки кульбаба трапляється у величезній кількості на всій території Німеччини і розмножується дуже швидко, а сама рослина не являє собою нічого цінного, то звідси й виникло переносне значення слова *Pappenstiel* — «дрібниця», «те, що не містить цінності». Семантичним центром наступної ФОЕК *etw. über den Span bezahlen* є слово *Span*, що означало бирку, на якій купці та шинкарі в старі часи відмічали борги своїх клієнтів. Для перевірки правильності відмічених боргів виготовляли ще одну бирку (*Gegenspan*). Якщо хтось помилково платив більше, ніж треба було, говорили: *über den Span bezahlen*. З часом вираз почали вживати у переносному значенні: переплатити за що-небудь, заплатити втридорога. Вираз *Haare lassen müssen* дуже давній. Його виникнення пов'язане із звичаями стародавніх германців, у яких волосся вважалося символом гідності. Тільки вільні мали право носити довге волосся (бороду). Раби, полонені, злочинці цього права були позбавлені і повинні були стригтися наголо. Залишитися без волосся означало бути позбавленим гідності. Пізніше вираз зазнав метафоричного переосмислення і набув значення «зазнати збитків». В основі появи наступних ФОЕК *jdm die Stange halten* та *jdn bei der Stange halten* лежить одне з правил судочинства або правила проведення лицарських турнірів у середні віки. Якщо під час бою один з лицарів падав, то, згідно з правилами, секундант (*der Stangenhalter*)

брав його під свій захист, тримаючи над ним жердину (*Stange*). У сучасній німецькій мові вираз вживається в значенні «брати під свій захист; підтримувати, допомагати». Отже, допомагаємо, підтримуємо та беремо під захист наших студентів при опануванні автентичним мовленням та автентичною поведінкою.

І. П. Дедяєва, канд. філос. наук, асистент,
кафедра філософії

БОЛОНСЬКА КОНВЕНЦІЯ: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ

В останні роки система вищої освіти України зіткнулись із проблемами як матеріального, так і духовного характеру. Втрачається її фундаментальність, констатується зниження рівня її якості. Поряд з цим — майже повна втрата доступності освіти. Необхідність реформування системи вищої освіти, усвідомлювана науково-освітніми колами, стала незаперечним фактом.

Українська вища школа за основу реформування взяла курс на інтеграцію у загальноєвропейську освітню систему. З огляду на це актуалізується питання розробки плану заходів по включенню вітчизняної системи вищої освіти у Болонський процес.

Зміни, на які ми налаштуємося, мають без перебільшення історичний по своїй значимості характер, відповідним має бути усвідомлення цих змін, ступінь відповідальності. Реформаційний процес слід розуміти не просто як рух до певних задекларованих (але не досить ясних та усвідомлюваних) результатів, а як розвиток, тобто процес, результат якого у звернутій формі міститься вже у його початку. Тут немислимими є рознесеність кінцевого результату та проміжних етапів. Переймаючи від Заходу ті чи інші рішення модернізаторського характеру, доцільно рахуватись із тими законами, що у даний час визначають можливості розвитку *нашого* суспільства в цілому, та системи вищої освіти зокрема. Тобто, цілі реформування мають бути в зоні ближнього розвитку.

Болонська конвенція має бути конкретним чином підтримана державою та проводиться одночасно із реформуванням всієї системи освіти. Держава має окреслити чіткі орієнтири стосовно підготовки кваліфікованих фахівців: їх кількості, що залежить від наповнюваності ринку праці, стандартів якості, що визначатимуть професійну характеристику спеціаліста, соціальне забезпечення тощо.

Не можна не враховувати те, якими глибокими коренями наша вузівська система входить у традицію, має нерозривний зв'язок із